

Kommunismens spel i Spanien

Francos, Mussolinis och Hitlers framgångsrika krig mot den spanska republiken — med den nuvarande diktaturen som resultat — har försvarats som ett avvärjande av en kommunistisk revolution. Det är en ohållbar linje. Ingen socialist eller kommunist satt i regeringen då Franco började sitt uppror; kommunisterna vann 4 procent av rösterna vid valet 1936 och 16 av parlamentets nära 500 mandat. Men Ryssland var dock, säger man, jämte Mexiko det enda land som hjälpte den spanska regeringen, medan de demokratiska västmakterna upprätthöll noninterventionspolitiken. Varför skedde det, hur gavs denna hjälp, vad betydde den?

I den nyss utkomna delen av sin självbiografi anklagar Koestler även Ryssland för förräderi mot den spanska republiken. Ryssland sände blott så mycket hjälp att spanjorerna kunde hålla ut till dess ett ryskt avtal med Hitler var i sikte; de ryska agenterna följde andra radikala riktningar i Spanien och hade som mål att göra landet till ett verktyg för Sovjetpolitiken; efter kriget har ryssarna systematiskt likviderat i Spanien verksamma kommunister som tagit sin tillflykt bakom järnridån. Alla de stora författare, kommunister eller inte, vilka liksom Koestler deltog i kriget på den demokratiska sidan eller hade nära kontakt med denna sida säger i huvudsak detsamma: Spender, Orwell, Hemingway, Malraux. I skilda punkter bekräftas beskyllningarna av historiker och publicister som senare varit inne på frågan: främst Borkenau (Der europäische Kommunismus).

Varför Ryssland till en viss grad intervererade i Spanien, huvudsakligen genom vapensändningar, kan inte med säkerhet fastställas; sannolikheten talar för det enkla antagandet att man ville skaffa sig inflytande i Spanien och hindra de fascistiska staterna att där få en dominerande ställning. Säkert är att interventionen till sin omfattning och till sitt syfte

var klart begränsad. Ryssland önskade inte någon social revolution — med allmän socialisering eller något liknande — i Spanien. Tvärtom, Stalin ingrep efter lång tvekan några månader efter upprorets början och under parollen att den spanska demokratin borde bevaras; de som hävdade att spanska folket stred för en social omvälvning betecknades som gemena propagandister. "Hindra revolution, annars får ni inga vapen", så kan enligt Orwell de ryska villkoren för hjälp åt den spanska regeringen formuleras.

Denna ryska linje avspeglas självfallet även i den svenska kommunistpressen. Gång efter annan förklarade Ny Dag att "kommunismen utan minsta vacklan trätt in för försvaret av den borgerliga demokratin" (12 augusti 1936) och att striden inte stod "mellan en röd och en svart diktatur", utan "mellan den spanska demokratin försvarare å ena sidan och fascistiska upprorsmän å den andra" (4 november 1936). Runt om i världen förde kommunisttidningarna samma språk. De som talade om en social revolution och över huvud om annat än försvaret av en borgerlig demokrati var, skrev Daily Worker 6 augusti, "klart lögnaktiga skurkar".

Denna taktik är lätt att förstå. Det gällde att befästa det samgående mellan kommunister och vänsterdemokrater vars mest lyckade resultat var den franska folkfronten och dess valseger i juni 1936. Framför allt gällde det att i Rysslands intresse upprätthålla sådana relationer till västmakterna att Ryssland, allierat med Frankrike och medlem av Nationernas förbund sedan föregående år, inte ånyo blev isolerat inför nazism och fascism. Kort sagt, man följde den nya "högersvängning" som efter Hitlers seger småningom brutit igenom 1935—1936. Liberaler och socialdemokrater, som tidigare kallats socialfascister och i grunden likvärdiga med Hitler och Mussolini, förvandlades därför till goda bundsförvanter, och den borgerliga demokrati som förut sagts vara en maskeering av kapitalistisk diktatur blev något förträffligt, som kommunisterna utanför Ryssland borde försvara. Tre år senare kom en ny svängning — i och med pakten med Hitler i augusti 1939 — och än en gång förklarades fascister och demokrater vara likvärdiga, snarast med ett plus för fascisterna.

Konsekvensen av den ryska taktiken i Spanien blev att kommunisterna stödde de minst reformvänliga grupperna inom regeringsblocket. Man var inte bara mot en social revolution,

man bekämpade även sådana ting som autonomi för Katalonien och expropriation av godsen. De ryska emissarierna i Spanien gjorde hjälpsändningarna beroende av att regeringen följde en rent borgerlig politik — så paradoxalt var läget. Vad man verkade för och med stor skicklighet och hänsynslöshet lyckades uppnå var inflytande på regeringspolitiken och nedkämpande av konkurrerande rörelser, framför allt trotskister och anarkosyndikalister. I det inbördeskrig som fördes inom det lojala Spanien och som långa tider förlamade striden mot fascisterna var kommunismen framgångsrik. Hur hårt och systematiskt likvideringarna genomfördes, särskilt i Katalonien, därom har författare som Orwell och Spender mycket att berätta.

Efter krigets slut blev även kommunister som varit verksamma i Spanien och därefter flytt till Ryssland likviderade såsom obekväma vittnen och, i många fall, kritiker av den linje som följts.

Även dessa fakta bör hållas i minnet då det gäller bedömandet av den spanska diktaturens uppkomst. Francos, Mussolinis och Hitlers krig mot det demokratiska Spanien kunde föras till seger genom västmakternas tvekan och undfallenhet; kommunismen stödde i viss utsträckning aktivt den spanska styrelsen, men genom att den hjälpa helt bestämdes av ryska maktpolitiska synpunkter blev den snarast, för att använda ett ord av Lenin, av samma art "som det stöd som ett rep ger åt den som skall hängas".